

जाहिरातींचे दर.

हालांत पन्थावर चौकरी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ, 'दुर्गाधिवास' पुणे ४.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी रु. ४ (टपाल इंग्रजी माफ) किरकोळ अंकास दोन आणे.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति । —कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

सहसंपादक—श्री. वा. काळे

वर्ष ११

पुणे, बुधवार तारीख २८ मार्च, १९४५

अंक १३

डोंगर
याच्या
बालमृताने
अशक्त मुले
सशक्त होतात

व्ही. पी. बेडेकर
आणि सन्स लि.
मुंबई.
मसाल्याचे
व्यापारी
पुणे एजंट—
द. ना. हेजाब

डोंगर
छाप
शुद्ध निलगिरी तेल.

नोगी आणि कं. मुंबई ४

सांड
हार्टिना

कार्बोन्स, कार्बोन्स, कार्बोन्स
कार्बोन्स कार्बोन्स कार्बोन्स, कार्बोन्स कार्बोन्स
कार्बोन्स व इतरपायी कलकत्ता वगैरे कार्बोन्स
गुणकारी.

ओ रि जि न ल
ब्रा म्ही ते ला चे
कारखानदार.

द. रु. सांड ब्रदर्स, चेंबर, लिमिटेड.
मॅन्यु. केमिस्ट्रल व इंग्रिज्म.
चेंबर, पुणे.

पुणे चीफ एजंट :
मे. श्रीदत्त एजन्सी
१०० रविवार पेठ,
माती चौक, पुणे २.

कोल्हापूर विक्रेते :
मे. भागवत आणि कं.
कांच लाइन

सातारा जिल्हा एजंट :
मे. जोशी आणि
मंडळी
भवानी पेठ.

अहमदनगर विक्रेते :
मे. देशमुख आणि कं.
नवी पेठ.

दी भारत इंडस्ट्रिअल
बँक, लि०

हेड ऑफिस:—पुणे शहर
—शाखा:—

(१) पुणे कॅन्टोनमेंट (२) बारामती
(३) लोणावळा (४) बेलापूर.

वे-ऑफिस:—खोपोली (जिं. कुलाबा)

वेअरमन:—श्री. के. वि. केळकर, M. A., LL. B.

पुढील गांवांवर डिमांड ड्राफ्टस दिले जातात:—
नगर, मुंबई, बंगलोर, असीकरी, बेळगांव, धारवाड,
हुबळी, कोचीन, कालिकत वगैरे

—सर्व प्रकारचे बँकिंगचे व्यवहार केले जातात—

रा. बा. साळवेकर,
नी. ना. क्षीरसागर.
मॅनेजिंग डायरेक्टर्स.

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली
- ४ सहकार

विविध माहिती

हिंदुस्थानाची राष्ट्रसंघास वर्गणी

१९४० ते १९४४ ह्या मुदतीत हिंदुस्थानानें राष्ट्रसंघास ४३ लक्ष रुपये वर्गणी दिली.

सी. पी. अँड बेरार चेंबर ऑफ कॉमर्स

सी. पी. अँड बेरार चेंबर ऑफ कॉमर्स ही संस्था एका वर्षा-पूर्वी स्थापन झाली, तिला फेडरेशन ऑफ इंडियन चेंबर्स ऑफ कॉमर्स अँड इंडस्ट्रीने संलग्न करून घेतल्याची बातमी प्रसिद्ध झाली आहे. संलग्न करून घेण्यापूर्वी संस्था दोन वर्षे तरी अस्तित्वांत पाहिजे, ही अट बरील चेंबरचे बाबतीत सैल करण्यांत आलेली आहे.

वॉररिस्क इ. फंडांतून मुंबईतील नुकसानभरपाई ?

मुंबई शहरांत गेल्या एप्रिलमधील स्फोटामुळे नुकसान झालें; त्याच्या नुकसानीच्या भरपाईस १६ कोटी रुपये लागतील. वॉररिस्क इन्शुरन्स फंडांत ३५ कोटी रुपये पडून आहेत, त्यांतून ही रक्कम भागविण्याचा सरकारचा विचार दिसतो. वॉररिस्क इन्शुरन्स फंडाचा एक ठराविक उद्देश होता व त्याखेरीज बाकी कोणत्याहि कारणाकडे मध्यवर्ती विधिमंडळाच्या संमतीशिवाय त्याचा विनियोग करणें उचित होणार नाही, असा आक्षेप या सरकारी धोरणाविरुद्ध घेण्यांत येत आहे.

भूकबळीचा मृत्यु

गेल्या वर्षाच्या अखेरच्या दहा महिन्यांत कळकत्ता शहरांतील इस्पितळांत दाखल झालेल्या ७,१६३ भूकबळीपैकी २,१४४ भूकबळी मरण पावले.

फ्रान्समधील काळ्या बाजारांतील कांहीं बाजारभाव

लोणी :	(शेरास)	४५ रुपये
ओव्हरकोट :	(नगास)	१११० रुपये
कोळसा :	(टनास)	६०० रुपये

युद्धकैदी

संयुक्त राष्ट्रांच्या लष्करानें शत्रुपक्षाचे सुमारे १०,००,००० सैनिक कैद केले आहेत. ब्रिटिश साम्राज्याचे १०,४३,००० सैनिक १३ नोव्हेंबर, १९४४ अखेर कामास आले. त्यांत मृत, जखमी, बेपत्ता व युद्धकैदी ह्या सर्वांचा समावेश होतो.

रेडिओ लायसेन्स

हिंदुस्थानांत रेडिओचे परवाने असणारांची संख्या जानेवारी, १९४५ अखेर १,९६,५८५ इतकी होती. जानेवारी, १९४४ अखेर ती फक्त १,७७,५३९ इतकीच होती. जानेवारी, १९४५ मध्ये ४,३७८ नवे लायसेन्स देण्यांत आले.

युद्धकार्यासाठी जपानी शाळा-कॉलेजें बंद

एप्रिलच्या १ तारखेपासून जपानमधील सर्व शाळा, कॉलेजें व विश्वविद्यालये बंद ठेवण्यांत यावयाची आहेत. विद्यार्थ्यांचा युद्धकार्याकडे अधिकांत अधिक उपयोग करून घेता यावा, ह्याकरिता ही योजना आहे.

६६,००० एकर जमिनीस पाणीपुरवठा

म्हैसूर सरकार २ कोटी रुपयांची, शेतीस पाणीपुरवठ्याची योजना आखीत आहे। ती पुरी झाली, म्हणजे ६६,००० एकर जमीन नव्याने पाण्याखाली येईल.

आपल्यापुढील कांहीं प्रश्न

श्री. संपादक अर्थ यांसी—

सा. न. वि. वि.

मध्यवर्ती विधिमंडळांत परवां एका युरोपियन सभासदानें हिंदुस्थान सरकारच्या खात्यांतून युद्धपरिस्थितीच्या नांवावर झपाट्याने वाढत असलेल्या सर्वांस लगाम लावण्याबाबत ठराव मांडला व तो पासहि झाला.

ही झाली दिल्ली सरकारची गोष्ट. निरनिराळ्या प्रांतिक सरकारांनी युद्धोत्तर काळांत पुनर्घटना करण्याच्या उद्देशानें योजना केल्या असून त्यांत प्रत्यही भर पडत आहे. या योजनांचा सर्वसाधारण उद्देश ग्रामीण जीवन सुधारणें व लढाईवरून परत येणाऱ्या लढवट्यांची सोय करणें असा आहे. त्या दृष्टीनें रस्ते बांधणें, शेती सुधारणें, आरोग्य सुधारणें, वीज सेठविणें इत्यादि बाबत कार्यक्रमाची थोडीबहुत माहिती जाहीर झालेली आहे. या झाल्या कोट्यावधि रुपयांच्या साऱ्या सर्वांच्या बाबी. राष्ट्रीय उत्पन्न वाढवावयाचें तर शेतीचें उत्पन्नहि वाढलें पाहिजे व त्या दिशेनेच प्रयत्न चालू आहेत असा चिंतोड युक्तिवाद आहे. तथापि शेती सुधारण्यास काळावधि लागतो ही गोष्ट सर्वांच्या परिचयाची आहे.

रस्ते वनावण्याकरितां लागणारी यंत्रे व इतर साहित्य, शेतीकरितां योजिलेलीं खतें, ट्रॅक्टर, पंप इत्यादि साधनें, दखाखान्यांत लागणारी औषधे व उपकरणे, वीज तयार करण्याकरितां लागणारी यंत्रसाधनें व इतर माल, रस्त्यावरून जाणाऱ्या मोटारी, बसेस व इतर रेल्वेचीं इंजिने व हवे—यांतील किती माल हिंदुस्थानांत तयार होतो? सहजच आहे, ब्रिटनकडून आपल्याला यांचा पुरवठा होईल! अन् पुढें काय?—या प्रश्नाचें उत्तर अजून प्रसिद्ध झालेल्या योजनांत नाही. राष्ट्रीय उत्पन्नऔद्योगिकरणानें वाढतें, राष्ट्रीय संपत्तीच्या योग्य विभागणीनें जनता सुस्थित होते. त्या बाबतच्या सरकारी योजना प्रसिद्ध व्हावयाच्या आहेत अजून. शिवाय उद्योग-धंदे हा मुख्यतः मध्यवर्ती सरकारचा विषय आहे. त्याचा विचार प्रांतिक सरकारें पूर्णपणें करू शकत नाहीत.

तथापि प्रसिद्ध झालेल्या योजनांनुसार प्रांतिक सरकारांच्या हालचालीस प्रारंभ झाल्याची चिन्हे दिसत आहेत. उद्यांचें जग लोकशाही तत्त्वावर चालणार असल्याचें दिसतें. आजच्या योजनांना उद्यांची राष्ट्रीय मंत्रिमंडळें मान देतील कां ?

वायव्य सीमा प्रांतांत राष्ट्रीय सभेच्या वतीनें मंत्रिमंडळ अधिकारारूढ झाल्याचें नुकतेंच वाचण्यांत आलें. इतर प्रांतांतहि अशीं मंडळें स्थापन व्हावीत असेंच मला वाटतें. काळ झपाट्यानें पुढें जात आहे. आपली वस चुकतां उपयोगी नाही !

—संजय

काळ्या बाजारास आळा घालण्यासाठी मोठ्या

चलनी नोटा बंद

बँक ऑफ इंग्लंड, १० पौडांच्या व त्यावरील किंमतीच्या चलनी नोटांचा प्रसार बंद करणार आहे. मोठ्या नोटांच्या देवघेवांनें चालणाऱ्या काळ्या बाजारास आळा घालण्याचा त्यांत हेतु आहे. ह्या चलनी नोटा बंद पडल्या, तरी त्यांची किंमत नाहीशी होणार नाही; त्यांची मोड मात्र सुलभतेनें मिळणार नाही.

अर्थ

सहकारी पुनर्घटनेची योजना

समितीच्या कार्यास प्रारंभ

युद्धोत्तर काळांतील आर्थिक पुनर्घटनेच्या निरनिराळ्या अंगांचा विचार करून त्यांचे संबंधांत योजना आसण्यासाठी हिंदुस्थान सरकारने अनेक समित्या नेमल्या आहेत. प्रांतिक सरकारांनी आपापल्या पुरत्या योजना तयार करण्याचे काम चालू ठेवले आहे. मध्यवर्ती सरकारच्या योजनासात्याशी कायदेमंडळ संलग्न व्हावे आणि त्यांच्या सभासदांस माहिती करून घेण्याची व सहा देण्याची संधि मिळावी म्हणून त्यांचीहि समिती नेमण्यास सर आर्देशीर दलाळ ह्यांनी संमति दिली आहे. शेती आणि खेडेगावी धंदे, व्यवसाय व व्यापार ह्यांच्या पुनर्रचनेचे महत्त्व सर्व योजनाकर्त्यांनी मान्य केले आहे. आणि सहकारी संघटनेचा ह्या कामी अधिकांत अधिक उपयोग केला जावा असेहि सुचवण्यांत आले आहे. मोठमोठाले कारखाने आणि उद्योगधंदे सर्वस्वी भांडवलवाल्यांच्या मालकीचे असावे किंवा त्यांपैकी काहीं सरकारने स्वतः चालवावे अथवा विशिष्ट मर्यादित आपल्या नियंत्रणाखाली आणावे, ह्याविषयी मतभेद आहेत. परंतु शेती आणि खेडेगावी आर्थिक व्यवसाय शक्य तोंवर सहकारी स्वरूपाचे असले पाहिजेत ह्याविषयी एकमत आहे. तथापि, हा विषय प्रांतिक सरकारांच्या कक्षेत येत असल्याने त्याचा विचार आखिल भारतीय भूमिकेवर करण्यांत आलेला नाही. निरनिराळ्या प्रांतांत व संस्थानांत स्वतंत्र सहकारी कायदे आहेत आणि स्थानिक परिस्थिति व गरजा ह्यांस अनुलक्षण त्यांची अंमलबजावणी होत आहे. प्रांतिक व संस्थानी रजिस्ट्रारसच्या परिषदा मधून मधून भरविण्यांत येऊन त्यांमध्ये सहकारी चळवळीविषयीच्या प्रश्नांची चर्चा केली जाते आणि ती सर्वासुच सहाय्यक व सूचक होते. हिंदुस्थानच्या युद्धोत्तर आर्थिक पुनर्घटनेच्या योजना आसल्या जात असतांना सहकारी संघटनांचा विचार आखिल भारतीय भूमिकेवरून केला जावा असे तत्संबंधी लोकांस वाटणे स्वाभाविक आहे. काहीं महिन्यांमागे मुंबई येथे रजिस्ट्रारसची परिषद भरली होती, तीमध्ये ह्या संबंधांत शिफारस करणारा ठराव मान्य झाला आणि त्यास अनुसरून समिती नेमण्यांत आली असून तिच्या कामास प्रारंभहि झाला आहे. मुंबई प्रां. सहकारी बँकेचे चेअरमन, श्री. आर. जी. सरण्या, हे त्या समितीचे अध्यक्ष आहेत.

गेल्या कांहीं वर्षांत कित्येक प्रांतिक व संस्थानी सरकारांनी आपापल्या समित्या नेमून स्वतःच्या सहकारी संस्थांचे प्रश्न सोडवण्याचा प्रयत्न केला आहे. मद्रास, मध्यप्रांत, बिहार, सिंध, त्रावणकोर, ग्वालेर, म्हैसूर ह्यांमध्ये समित्यांनी चाकेशा व शिफारशी केल्या आहेत. युद्धोत्तर पुनर्घटनेच्या अनुषंगाने मुंबई प्रांतांत व इतरत्र मर्यादित स्वरूपांत कांहीं योजनाहि सुचवल्या गेल्या आहेत. परंतु मध्यवर्ती आणि व्यापक स्वरूपाची अशी चौकशी गेल्या तीस वर्षांत झालेली नव्हती. सहकारी संस्थांचा पहिला कायदा १९०४ मध्ये झाला आणि त्याचे स्वरूप व्यापक कर-

णारा कायदा आठ वर्षांनी १९१२ मध्ये झाला. ह्या कायद्यांत ग्रथित झालेली तत्वे आणि कार्यपद्धति ह्यांचा विचार करण्यासाठी नेमलेल्या मॅक्डगन कमिटीचा रिपोर्ट १९१५ मध्ये प्रसिद्ध झाला. हा रिपोर्ट सर्व देशभर कित्येक वर्षे मार्गदर्शक होता. पुढे १९१९ मध्ये राज्यघटनेत महत्त्वाच्या सुधारणा झाल्या, त्यांचे अन्वये सहकार हा विषय प्रांतिक सरकारांच्या आणि लोकनियुक्त मंत्र्यांच्या कक्षेत गेला. प्रांतांनी आपापले सहकारी कायदे केले आणि वर सांगितल्याप्रमाणे रजिस्ट्रारसच्या परिषदा हेंच हिंदी सहकारी चळवळीची साकल्याने व तुलनात्मक रीतीने चर्चा करण्याचे एक साधन उरले. ह्या परिषदांमध्ये बिन सरकारी कार्यकर्तेहि उपस्थित रहाण्याची व्यवस्था असल्याने त्यांचे ठराव उपयुक्त आणि सहायकारक झाले आहेत. प्रांतिक सहकारी बँका आणि इन्स्टिट्यूट्स ह्यांनी स्वतःची आखिल भारतीय व मध्यवर्ती मंडळे स्थापून त्यांच्या सभा भरवण्याची व त्यांमध्ये महत्त्वाच्या प्रश्नांचा विचार करण्याची प्रथा चालू केल्यानेहि ह्या बाबतीत महत्त्वाचे वैचारिक व व्यवहारिक कार्य झाले आहे आणि होत आहे.

ह्या सर्व गोष्टींचा विचार करता सहकारी अभिवृद्धीची योजना आसण्यासाठी नेमलेली आखिल भारतीय स्वरूपाची समिती कार्यास लागली आहे हे समाधानकारक आहे. ही समिती प्रातिनिधिक असून तीमध्ये अनुभवी कार्यकर्त्यांचा समावेश करण्यांत आला आहे. तीमध्ये प्रांतिक रजिस्ट्रारस आणि बिनसरकारी कार्यकर्ते आहेत. त्याचप्रमाणे हिंदुस्थान सरकारच्या लष्करी सात्याचा व योजना सात्याचा असे प्रातिनिधीहि तीमध्ये नेमले आहेत. युद्धोत्तर आर्थिक पुनर्घटनेत सहकारी संघटनेस योग्य स्थान देण्याचा प्रश्न त्यांचेकडून योग्य रीतीने सोडवला जाईल अशी अपेक्षा आहे. हिंदुस्थानांतील निरनिराळ्या भागांत भिन्न भिन्न परिस्थिति आहे आणि प्रांतिक व संस्थानी सरकारांस तिचा परामर्श घ्यावा लागेल. तथापि, सर्वसाधारण व मूलग्राही महत्त्वाचे अनेक प्रश्न आहेत ते सोडवण्याचे मार्ग समितीस सुचवता येतील. युद्धोत्तर पुनर्घटनेच्या उच्च व व्यापक अपेक्षांस घरून पुरोगामी, घडाडीच्या व रचनात्मक स्वरूपाच्या शिफारसी तिच्याकडून येतील अशी आशा आहे. शेती, लश्न धंदे व खेडेगावी आर्थिक जीवन ह्यांस सहकारी पद्धतीचे वृष्ण लावण्याचे होऊ घातलेले कार्य मोठे, श्रमाचे, सर्चाचे व संघटनेचे आहे. तसेच ते विशिष्ट ध्येयवादाचेहि आहे ही गोष्ट समितीने लक्षांत ठेवून योजना सुचवणे आवश्यक आहे.

मॉरिशसमध्ये दंगे का झाले

मॉरिशसमध्ये १९४३ साली दंगेघेपे झाले, त्यांची चौकशी करण्यासाठी एक कमिशन नेमण्यांत आले होते, त्याचा रिपोर्ट प्रसिद्ध झाला आहे. ह्या रिपोर्टाकडे ब्रिटिश पार्लमेंटचे लक्ष वेधले जाणे अगत्याचे आहे इतका तो स्थानिक कारभारास दोष देणारा आहे. "मालक व मजूर ह्यांतील संबंध सलोख्याचे नाहीत; काम व राहणी ही दोन्ही अत्यंत त्रासदायक आहेत; मजुरी फारच कमी असून किमान मजुरीची अट पाडली जात नाही; राहणीच्या खर्चाचे मान वाढले त्या प्रमाणांत भत्ता मिळत नाही; वसाहतीचा कारभार तडफदार नाही; कित्येक सरकारी अधिकारी व पोलिस ह्यांचे वर्तन योग्य नव्हते" इत्यादि गोष्टी रिपोर्टाने नमूद केल्या आहेत. हिंदी महासागरातील, मादागास्करच्या, पूर्वेस ५०० मैलांवरील मॉरिशस हे बेट ब्रिटिश सत्तेखाली असून त्यांतील सुर्पाक सोऱ्यांत उसाचे पीक चांगले येते. ४ लक्ष लोकसंख्येपैकी बहुसंख्य हिंदू आहेत.

सहकारी चळवळीत ता. को. सुपरवायझिंगचें स्थान व आजचें देखरेखीचें स्वरूप

(ले.:- श्री. डी. जे. झुंजारराव, डिस्ट्रिक्ट ऑ. ऑर्गनायझर.
व टायरेक्टर बी. पी. को. बँक, मुंबई)

(१)

सहकारी चळवळीचा पाया म्हणजे प्राथमिक स्वरूपाच्या संस्था हा होय व या संस्था ज्या जोमानें कार्य करतील व यशस्वी-रित्या पायाशुद्ध मजबूत होतील त्यावरच या चळवळीचें यश अवलंबून आहे. माल उत्पादन करणाऱ्या, खरेदी-विक्री करणाऱ्या, गिऱ्हाइकांच्या गरजा भागविणाऱ्या व पैशाचा पुरवठा करणाऱ्या संस्था, यांची दिसणारी टोळेजंग इमारत ही प्राथमिक स्वरूपाच्या संस्थांच्या पायावरच उभारली आहे हें दिसून येईल. यावरून प्राथमिक संस्थांत ज्या प्रमाणांत सहकार्यांची वाढ होऊं शकेल तितकी ही चळवळ सुधारणेला जवळ आली, कार्यतत्पर झाली, ध्येय गाठलें गेलें असें म्हणावें लागेल.

या चळवळीच्या द्वारे बहुजनसमाजाची आर्थिक, सामाजिक उन्नति करतां येते एवढेंच नव्हे तर नैतिक बाबींचाहि विकास करतां येतो हें पाश्चात्य राष्ट्रांतील जनतेनें दाखवून दिलें. यावरून ही चळवळ या देशांत प्रथम सरकारनें सुरू केली. अशा लोकोपयोगी संस्था निर्माण केल्यानंतर त्यांचों अंगें म्हणून पैशाचा पुरवठा करणें, देखरेखीची स्वतंत्र व्यवस्था करणें अशा प्रकारच्या चळवळीस पोषक अशा महत्त्वाच्या सुधारणा करण्यांत आल्या. त्यांत देखरेख हें महत्त्वाचें अंग निर्माण केलें गेलें.

ही चळवळ जनतेची आहे व म्हणून जनतेचे कार्यकर्ते या चळवळीत यावे अशी प्रथम सरकारची इच्छा होती. परंतु ज्या-अर्थी ही चळवळ सरकारनें सुरू केली त्याअर्थी ही सरकारीच आहे; किंवा या चळवळीत कांहीं दोष तरी असावा म्हणून देशां-तील त्यावेळचे सामाजिक कार्यकर्ते त्या दृष्टिकोनांतून त्यावेळीं पाहात होते व हा आक्षेपही होता. परंतु ही जनहिताची चळवळ आहे हें लक्षांत आल्यावर कार्यकर्ते या चळवळीत भाग घेऊं लागले व आपलेपणानें या चळवळीकडे पाहाण्याचा दृष्टिकोन निर्माण झाला.

देखरेखीचें कार्य करण्याकरितां सुपरवायझिंग युनिअन्स काढ-ण्यांत आल्या. या युनिअन्सचें कार्य प्राथमिक संस्थांवर आपले-पणानें देखरेख करणें, मित्रत्वाच्या नात्यानें वागून मार्गदर्शन करणें, चुका असतील त्या सुधारणें, तपासणी करणें व त्या संस्था स्वावलंबी कशा होतील हें कार्य करणें, चळवळीतील बहुजन-समाजाची बाजू सरकारपुढें मांडणें, घनको (बँका) सरकार (सातें) व प्राथमिक संस्था यांच्यांत दुवा म्हणून काम करणें असून त्यांचा बहुमोल असा फायदा झाला व संस्था स्वावलंबी होण्याचें कार्य फक्त या सु. युनिअन्स करूं शकल्या.

त्यानंतर या देखरेख करणाऱ्या युनिअन्स बंद करून हा कार-भार खात्यानें सब ऑडिटर्स नेमून आपलेकडे घ्यावा असा थॉमस कमिटीचा सरकारला रिपोर्ट सादर करण्यांत आला व त्यावर विचार करण्याकरितां व लोकमत अजमावणेकरितां त्यावेळेचे नेक नामदार गव्हर्नरसाहेब यांनी उद्घाटन केलेली सहकारी

परिषद ऑनरेबल मिनिस्टरसाहेब इनचार्ज यांचे अध्यक्षतेखाली पुणें येथें ता. २।६।१९३३ ला भरविली गेली व कमिटीच्या शिफारशी अमलांत आणण्याकरितां मे. रजिस्ट्रार साहेब व. यांनी आपली योजना समजावून सांगितली. परंतु देखरेखीचा हा महत्त्वाचा विषय अखिल्यामुळे स्वतंत्र विचार करण्याकरितां सरकारनें ता. ४।८।१९३३ च्या नं. १००५६ अ २८ नें एक कमिटी नेमली. कमिटीनें आपला महत्त्वाचा निर्णय खालीलप्रमाणें दिला.

(१) सहकारी कार्यकर्त्यांकडून देखरेख काढून, सरकारनें नोकरांकडे सोंपविल्यास एका नियंत्रणाखाली घेणाऱ्या चळवळीची वाढ खुंटेल. (२) आंतर्गिक देखरेख खात्याकडे गेल्यास आपलेपणाची भावना नष्ट होईल. (३) चळवळीची जनतेची बाजू मांडणारी संस्था नष्ट होईल. तरी युनिअन्स व तिची देखरेख तशीच ठेवून इतर महत्त्वाचे फेरबदल मुचविण्यांत आले. त्यांत नोकरवर्गाचा शैक्षणिक दर्जा वाढविण्याची तरतूद, पगाराचे, प्रा. फंड, रजेचे नियम व युनिअन्सना अंतर्गामी ताबा ठेवण्यास बरेच अधिकार दिले गेले व सुपरवायझिंग युनिअन्सचें कार्य व महत्त्व जनतेचे पुढारी व नेमलेल्या कमिटीनें सरकारचे नजरेस आणलें. सन १९३३ ते १९३८ च्या मंडीच्या काळांत वसुलाकडे लक्ष पुरविणें, थकबाक्या वसूल करणें हें कठीण कार्य कार्यकर्ते व नोकर वर्गास करावें लागलें व चळवळीला त्या काळांत तगवून धरलें एवढेंच नव्हे तर चळवळीवरील विश्वास वाढविण्याचें कार्यही पार पाडलें.

त्यानंतर देखरेखीचा एकसुत्रीपणा जिल्हांत निर्माण होण्यास डिस्ट्रिक्ट बोर्डस स्थापन केले. व इकडे पुढारी वर्गाचें लक्ष वेधण्यांत आलें. परंतु कांहीं काळ जातो न जातो तो पुनः एक कमिटी या युनिअन्स बंद कराव्यात म्हणून नेमली गेली व वरीलप्रमाणें निर्णय या कमिटीनें तारीख ८।६।३९ ला पुणें येथें भरलेल्या कौन्सिल हॉलमध्ये दिला. त्यावर पुन्हां उदापोह होऊन युनिअन्स राहूं यावेत असें ठरलें. देखरेखीच्या घोरणांत अशा प्रकारचें 'आशा-निराशेचें' वातावरण चालूच राहिलें.

चळवळीच्या दृष्टीनें ती कार्यक्षम होण्यास तिच्या कार्यरचनेंत फेरफार होणें जरूर आहे. परंतु त्यामुळे असे होऊं नये कीं, कार्यकर्त्यांची चळवळीवरील आपलेपणाची भावना कमी व्हावी, आपली जबाबदारी कमी झाली असें वाटावें. चळवळीचा सरा विकास जनतेवरच अवलंबून आहे. सहकारी चळवळीची घटना लोकशाही तत्त्वावर आधारलेली आहे व म्हणूनच, चळवळीचें ज्ञान, आपली जबाबदारी ओळखणें, चळवळीचे अभ्यास असे जनतेचेच कार्यकर्ते मिळतील तर ही चळवळ खरे लोककल्याणच्या हेतूनें यशस्वी होऊं शकेल. ज्यावेळीं डिस्ट्रिक्ट युनिअन बोर्डे अस्तित्वांत आलीं त्याचवेळीं बरेचसे अधिकार या बोर्डांकडे गेले. युनिअन्सच्या प्रतिनिधीनांस आपली सत्ता काढून घेतली असें वाटलें व सन्या कार्यकर्त्यांची कामाची दिशा पोटनियमानें जरी नसली तरी लक्ष उढाल्यामुळे मनानें बदलत गेली हें सत्य आहे.

चळवळीतील संस्थेचा सेक्रेटरी हा त्या संस्थेचा सुकाणु सम-जला जातो व त्याच्या कर्तव्यगारीवरच संस्थेचें यशस्वपण अव-लंबून असतें; अशा सेक्रेटरीस संस्थेस मार्गदर्शन करणारा सुपर-वायझर याचें जास्त महत्त्व आहे. चळवळीच्या प्रगतीत या वर्गाचा मोठा हिस्सा आहे हें कबूल करावें लागेल. या वर्गाच्या जीवनाकडे आतांपर्यंत दुर्लक्ष केलें होतें तिकडे सरकारनेंही लक्ष

देऊन पगाराचें स्केल, व त्यांना स्थावकत्व येईल असे नियम करून अंमलांत आणले. एवढेच नव्हे तर तारीख ११-११-४४ व १२-११-४४ ला नेक नामदार गव्हर्नरसाहेब यांनी उद्घाटन केलेल्या मुंबई येथे प्रांतिक परिषदेत या देखरेखीत पुन्हां फेरफार झाले. परंतु स्टाफच्या हिताच्या दृष्टीने देखरेखीच्या उद्योगांतून त्यांना पुढे वेतन देता येत नाही व खात्यांस दावणी याकरिता जादा ग्रॅन्ट यावी लागत आहे व म्हणून सुपरवायझर्स हे सरकारी नोकर म्हणून खात्याकडे घ्यावेत असे ठरले; पुन्हां डिस्ट्रीक्ट बोर्डसच्या घटना बदलून, शिक्षण व प्रचार हे कार्य इन्स्टिट्यूटच्या मदतीने करावे असे ठरले. मात्र सुपरवायझिंग युनिअन्सचे महत्त्व पूर्वीप्रमाणेच कायम ठेवण्यांत आले.

यॉमस कमेट्तीच्या रिपोर्टवर सहकारी चळवळीतील कार्यकर्ते एकरूप होऊन तुटून पडले व तो रिपोर्ट सरकारला मार्गे घ्यावा लागला. त्या रिपोर्टांत व आतांच्या ठरावांत तर कांहीं फरक आहे असे दिसत नाही. त्यावेळीं सब ऑडिटर्स नेमून जी देखरेख होणार होती ती आतां आपल्याच सुपरवायझर्सकडून मात्र ते सरकारी नोकर म्हणून होणार आहे. माणसें आपलाच पण नियंत्रण सरकारचे, तत्वांत फरक पडला नाही काय ? सुपरवायझिंग युनिअनच्या घटनेत जरी फरक केला नसला तरी आत्म्याशिवाय शरीर असेच नाही कां ? लोकशाही तत्त्वानुसार चाललेल्या संस्थांचा नोकरवर्ग सरकारी झाल्यावर तत्व तरी शिथिल राहिले काय ? तसेच आपण जनतेचे सेवक आहोत, आपण आपल्या कार्यकर्त्यांस जबाबदार आहोत, ही सद्भावना तरी खात्याचे नोकर झाल्यावर त्यांच्या मनांत राहिल काय ? जनसेवेचे स्मरण कसे राहणार ?

तरी माझी सरकारला, खात्याला, सहकारी बंधूंस अशी विनंती आहे की, नोकरवर्गाचे हित साधणे हे तर पहिले कार्य आहे परंतु ते जनतेच्या कार्यकर्त्यांना जबाबदार ठेवून त्यांचे हित करणे चळवळीच्या दृष्टीने हितावह आहे. सरकारी नोकर म्हणून जे हक्क त्यांना दिले जाणार आहेत ते जर या घटनेतच दिले गेले, ग्रॅन्टची रक्कम प्राविन्शियल बोर्डाकडे दिली तर स्वर्चात कांहींच फरक पडणार नाही व आजही प्रा. बोर्डाचा ताबा आहेच.

चळवळीतील जननेचे पुढारी आपल्या परिश्रमाची पराकाष्ठा करून, कन्झुमर्स चळवळ, अन्न धान्य वाटप पद्धतीची जबाबदारी या युद्ध काळांत स्वतःच्या अंगावर घेऊन हे विद्युत्कार्य यशस्वीरित्या पार पाडीत आहेत व चळवळीचे एक नवीन दालन उघडत आहेत. चळवळ सर्व बाजूंनी कशी यशस्वी होईल म्हणून प्रयत्न सुरू आहेत. ठाणे जिल्ह्यांत तर हे कार्य सर्व सहकारी संस्थांनी व कार्यकर्त्यांनी आपल्या शिरावर घेतले आहे; बँकिंग युनिअनची (आर्थिक प्राया) पायाशुद्ध इमारत बांधण्याचे कार्य माझे सहकारी मित्र लडकू पाटील हे वाढे येथे करित आहेत. त्यांचे प्रमाणेच चळवळीच्या कार्याचा विस्तृतपणा व त्याचा विकास होण्यास इतर कार्यकर्ते श्रम करित आहेत. सहकारी चळवळीत, मागदर्शक, अभ्यास, म्हणून हिंदुस्थानांत, मुंबई सहकारी बँकेचे मॅनेजिंग डायरेक्टर श्री. वैकुंठराय मेहता यांना बरेच वरचे स्थान आहे व त्यांनी-युद्धोत्तर आर्थिक पुनर्वटनेत न्याय्य व समतोल अशी समाज रचना सहकारी संघटनांचे घडवून आणू शकेल असा विश्वास व्यक्त केला आहे. अशा

परिस्थितीत देखरेखीचा सुकाणु जो सुपरवायझर्स यांस सरकारने खात्याकडे न देतां युनिअन्सच्या लोकप्रतिनिधी व प्रा. बोर्डांचे नियंत्रणाखालील कार्य करण्याची संधि यावी असे झाले तरच ही लोकशाही चळवळ असून झुद्ध स्वरूपाची व आपलेपणाची देखरेख कायम राहिल. चळवळ दिवसे दिवस कार्यक्षम होण्यास हळूहळू नियंत्रण व अधिकार लोकप्रतिनिधीकडेच सरकार देत आहे हेही दिसून येईल व सरकारी चळवळ म्हणून जनतेचा आक्षेपही राहणार नाही. भविष्य काळांत तालुका युनिअन्सचा जो सरा विकास व्हावयाचा आहे तोही सरकारचे नजरेस आल्या शिवाय राहणार नाही.

स्फुट विचार

“ शक्य ते सर्व कांहीं करण्यांत येत आहे ”

हिंदुस्थानातील अन्नपरिस्थितीसंबंधाने ब्रिटिश कॉमन्स सभेत गेल्या आठवड्यांत प्रश्नोत्तरे झालीं. भारतमात्रे, मि. एमरी, ह्यांनी “ गेल्या तीन वर्षांतील हिंदी धान्याचे वार्षिक सरासरी उत्पादन ५,५२,५३,००० टन असून मध्यवर्ती, प्रांतिक व संस्थानांची सरकारने त्याचप्रमाणे उत्पादक कांहीं साठे शिल्लक ठेवात आहेत ” असे सांगितले. नाश पावणाऱ्या धान्याचे प्रमाण ५% भरेल आणि साठवणीत सुधारणा करण्याचे प्रयत्न चालू आहेत, अशीहि माहिती त्यांनी दिली. धान्याच्या लागवडीचे क्षेत्र १,१०,००,००० एकरांनी वाढले आहे, असेहि ते म्हणाले. ऑक्टोबर, १९४३ ते डिसेंबर १९४४ ह्या मुदतीत ब्रिटिश सरकारने ११,००,००० टन धान्य हिंदुस्थानकडे पाठविण्यासाठी आगवोटीत चढविण्याचे योजिले होते. हा कार्यक्रम जानेवारी, १९४५ च्या मध्याचे सुमारास पुरा झाला. आणखीहि धान्य पाठविणे चालू आहे, असे त्यांनी सांगितले. “ शक्य ते सर्व कांहीं करण्यांत येत असल्याबद्दल माझी खात्री आहे ” असा त्यांनी निवाळा दिला.

उद्योगपति कै. काकासाहेब सुपणेकर

सदर्न निटिंग वर्क्स लि. चे प्रमुख संस्थापक व चालक आणि एस. व्ही. सुपणेकर, कुठकर्णी अँड सन्स लि. ह्या कंपनीचे कर्तवगार चेअरमन श्री. श्रीधर विठ्ठल सुपणेकर ह्यांस शनिवार, ता. २४ रोजी मुंबई येथे आकास्मिकगणे देवाज्ञा झाली, हे नमूद करण्यास अतिशय दुःख होते. शे.नीला जोडवंदा म्हणून कै. श्री. काकासाहेब व श्री. रा. गो. उर्त भाऊसाहेब कुठकर्णी ह्यांनी सुमारे २७ वर्षांपूर्वी कऱ्हाडजवळ सुपणे ह्या खेड्यांत होजिअरीचा धंदा सुरू केला. १९३४ साली कारखाना पुणे येथे आणण्यांत आला व त्याचे स्व.जगी लिमिटेड कंपनीत रूपांतर करण्यांत आले. नंतर कै. काकासाहेब हे जपानला जाऊन तेथील होजिअरीच्या धंद्याचे सूक्ष्म अवलोकन करून आले. गेल्या पांच-सहा वर्षांत कंपनीने भागशिरांचा व ठेत्रीदारांचा कमालीचा विश्वास संपादन केला व तिने मालाची विविधता व उत्पादन ही वाढवून होजिअरीचे धंद्यांत अग्रेसरत्व मिळविले. कै. काकासाहेब ह्यांनी अविभ्रांत मेहनत करून इतरांही अनेक उद्योगवेदे सुरू केले, कंपनी काढल्या व आपल्या नेतृत्वाचा व अनुभवाचा फायदा इतरांस उपलब्ध करून दिला. गोड भाषा, मनमिळाऊ स्वभाव, उपकारी वृत्ति, निगडीपणा, कल्पकता, मेहनतपणा, इत्यादि गुणामुळे ते सर्वांसच प्रिय झाले होते. त्यांच्या मृत्युमुळे महाराष्ट्रातील एक घडाडीचा उद्योगपति नाहीसा झाला आहे.

बँकांचा लहान गावांतील माल तारणावरील कर्ज देण्याचा धंदा

बँकांजवळील ठेवींमध्ये जसजशी वाढ होत आहे तसतशी बँकांच्या शाखांची वाढही झपाट्याने होत आहे. शहरांबाहेरील लहान गावांतील उद्योगधंद्यांना व व्यापाराला भांडवल पुरवून आपला पैसा सुस्थळी गुंतवण्याचा प्रयत्न आपल्या शाखांमार्फत बँका करीत आहेत. लहान गावांतील बँकांनी बँकिंगचा प्रसार व्हावा या दृष्टीने कायदा व व्यवहार संभाळून आपल्या गिऱ्या-इकांना जास्तीत जास्त सवलती देण्याचे धोरण स्वीकारल्यामुळे त्यांना धंदा वाढवता येऊन त्यायोगे त्या गावांतील लोकांना औद्योगिक व व्यापारी क्षेत्रांतील त्यांचा दर्जा वाढवता येत असल्याची खात्री पटत चालली आहे. शहरी बँकांत जितके सेळीमेळीचे व आपुलकीचे संबंध आपल्या खातेदारांशी सांपडणार नाहीत इतके सेळीमेळीचे संबंध येथे राहू शकतात. सरोसुरीच एकमेकांतील विश्वास व पत यांचे आधारावरच लहान गावांतील बँकांचे व्यवहार अत्यंत सुकर रीतीने दोषांनाहि फायदेशीर होतात.

सावधगिरीची आवश्यकता—धोक्याची सूचना

परंतु सर्वच व्यवहार विश्वास व पत यांचे आधारावर सर्वांशी चालतीलच असे नाही. ह्या संबंधांत खालील उदाहरण उद्बोधक होईल. एका व्यापाऱ्याने आपल्या गोडाऊनमधील माल एका बँकेच्या ताब्यांत देऊन त्याचे तारणावर कर्ज काढले. नेहमीच्या पद्धतीप्रमाणे त्या बँकेने त्या मालाचा नाममात्र ताबा घेतला. आपले नांव व गोडाऊन नंबर सधून त्यावर लिहिला. बँकेने त्या मनुष्यावर ठेवलेल्या विश्वासाचा गैरफायदा घेण्याच्या दृष्टीने त्याच गोडाऊनमधील त्याच मालाचे तारणावर त्याच गावांतील एका बँकेकडून कर्ज त्याने उचलले. सधून टाकलेले नंबर पुसून टाकण्याची सबरदारी घेण्याचे मात्र तो मनुष्य विसरला नाही! ती गोष्ट दोन्ही बँकांच्या लक्षांत येण्यास कित्येक दिवस लागले.

तात्पर्य, बँकिंगचा प्रसार लहान गावांत जसजसा होत जाईल त्या त्या प्रमाणांत अशा प्रकारे येणाऱ्या अडचणी व धोके टाळण्याची सबरदारी बँकांनी घेतली पाहिजे. नाहीतर पुढे मंदीच्या काळांत बँकांना ज्या अडचणींना तोंड द्यावयाचे आहे त्यांतच आणखी अशा तऱ्हेच्या अडचणींची भर पडावयाची.

परस्पर सहकारी मंडळी, धुधोडी (सं. सांगली)

वरील अनलिमिटेड मंडळीला ३१-५-४४ च्या अखेरच्या अहवालाचे वर्षी बाहेरील भारी व्याजाची कर्जे बरीचशी कमी करिता आली. थकवाकीचे प्रमाणहि ५३% वरून १६% वर आले. सभासद, शेअरभांडवल, वगैरे बाबतींत समाधानकारक वाढ झाली आहे. विहिरीची संख्या ४१ वरून ४८ वर गेली. अहवालाचे वर्षी मंडळीस २,१६४ रु. नफा झाला. मंडळीच्या मालकीचे 'सहकार मंदिर' बांधणे व हल्लीच्या स्वस्त मालाच्या दुकानाचे 'कॅम्पस सोसायटी'मध्ये रूपांतर करणे, अशा मंडळीच्या योजना आहेत. वार्षिक सभेचे अध्यक्ष, श्री. ह. व. कुलकर्णी, रजिस्ट्रार को. सो. सांगली, यांनी मंडळीच्या कामगिरीबद्दल आनंद प्रदर्शित करून काही उपयुक्त सूचनाहि केल्या.

शिरपूर तालुक्यांतील सहकारी सोसायट्यांच्या सेक्रेटरींचा शिक्षणवर्ग

हल्ली शेतकी सोसायट्या भावनियंत्रित वस्तूंच्या पुरवठ्याचे काम करू लागल्या आहेत. सदर काम दक्षतेने केले जावे व त्या बाबतीत वेळोवेळी करण्यांत आलेल्या नियमांचे उल्लंघन त्यांचे हातून होऊ नये म्हणून शिरपूर तालुका को-ऑपरेटिव्ह सुपरवायझिंग युनिअनने तिला सामील असलेल्या सर्व सोसायट्यांचे सेक्रेटरींसाठी तारीख ७-२-१९४५ ते १०-२-१९४५ अखेर चार दिवसांचा शिक्षणवर्ग शिरपूर येथे सुपरवायझिंग युनिअनचे ऑफिसांत भरविला होता. सदर शिक्षणवर्गास एकूण २२ सेक्रेटरींपैकी २० सेक्रेटरी हजर होते.

सदर शिक्षणवर्गाचे उद्घाटन व समारोप मे. मामलेदारसाहेब तालुका शिरपूर यांचे हस्ते करण्यांत आले. मे. डिस्ट्रिक्ट सुपरवायझर, मे. डिस्ट्रिक्ट को-ऑपरेटिव्ह ऑफिसर, मे. सब-ऑडिटर को. सो. शिरपूर, मे. बँक इन्स्पेक्टर शाखा शिरपूर व सुपरवायझिंग युनिअनचे सुपरवायझर्स यांनी भावनियंत्रित वस्तुपुरवठ्याबाबत सविस्तर माहिती सांगितली. नंतर सेक्रेटरींकडून मांडण्यांत आलेल्या अर्दीअडचणीबद्दल चर्चा करण्यांत येऊन त्यांच्या शंका दूर करण्यांत आल्या.

माढें ता. को. सुपरवायझिंग युनियन लि.

माढें तालुक्यांतील सोसायट्यांच्या सेक्रेटरींना सरकारच्या नवीन धोरणानुसार फेअर प्राइस शॉप, सरकारमान्य कापड दुकान, साखर व रॉकेल वाटपाचे कामांतील जमाखर्च, वगैरेबद्दल सहकारी सोसायट्यांच्या भावी कालांतील उपयुक्त कामगिरीबद्दल माहिती देण्यासाठी ता. २०-२-४५ ते २४-२-४५ अखेर एक क्लास भरविण्यांत आला होता. क्लासांत युनिअन प्रोसिडेंट मे. शाहूराव रंगराव पाटील प्रभृति १०१२ कार्यकर्त्यांनी शिक्षण देण्याचे काम केले. असि. रजिस्ट्रार वगैरेनी क्लासला भेट देऊन समाधान व्यक्त केले. समारोप समारंभ मे. जी. डी. साठे, ऑनररी ऑगिनायझर, यांच्या हस्ते झाला. सहकारी चळवळीबाबत माढें तालुका नमुनेदार करून दाखविण्याचा त्यांनी उपदेश केला.

मौजे उपळाई खुर्द, ता. माढें, जि. सोलापूर

येथे ता. ७-२-४५ रोजी उपळाई खुर्द अ. को. के. सोसायटीच्या व सरकारने लार्ज स्केल बँडिंग बरोबरच जी ड्राय फार्मिंग (दुर्जेळ शेती) ची योजना चालू केली आहे, त्यांतील अधिकारी वर्गाच्या सहाय्याने एक प्रात्यक्षिक भरविले होते. प्रात्यक्षिकाकरिता जी पिके आली होती, त्यांना उपळाई खुर्द को. के. सोसायटी व ड्राय फार्मिंग योजना ह्या दोघांतर्फे रुपये ६३ ची बक्षिसे वाटणेत आली. शेतकी, दुर्जेळ शेती, बँडिंगची योजना, याबाबत स्वतःचे अनुभव सांगून सुधारलेल्या पद्धतीने शेती करून अधिक धान्य पिकविणेची गरज कशी आहे, याचे सांगोपांग विवेचन त्या वेळेच्या भाषणांत करण्यांत आले. सुधारलेल्या पद्धतीने घेतलेली कोरडवाहू पिके व शेतकऱ्यांच्या पद्धतीने घेतलेली कोरडवाहू पिके यांतील फरक शेतकऱ्यांच्या नजरेस आणणे हे ह्या प्रात्यक्षिकाचे मुख्य उद्दिष्ट होते.

“ अधिक धान्य पिकवा ” मोहिमेस हिंदुस्थान सरकारचें सहाय

अभ्यवर्ती सरकारने प्रांतास व संस्थानास “ अधिक धान्य पिकवा ” मोहिमेच्या सर्वांसाठी १९४४-४५ मध्ये दिलेल्या रकमांचा तपशील खाली दिला आहे:-

योजनेचें वर्णन	मद्रास	मुंबई	बंगाल	सं. प्रांत	पंजाब	बिहार	अभ्यर्थात व-हाद	आसाम	सरहदू प्रांत
१ कपाशीपेवजी धान्य पेरणे	...	५९,५००
२ सुधारलेले बी वाटणे	१,२०,१३८	५,२६,८७५	५,११,०५०	१,०८,८५०	...	२,३०,०००	१,९९,६६६	२,०९,५००	२,०९,५००
सुधारणा व पुरवठा	३,९१,०००	६,२१,०००	५४,०००	२,५७,१४०	२,५४,९१०	६०,०००	३,३८,०००	३५,२५०	...
पाणीपुरवठा	९८,२५०	११,५१,८३०	२,५८,०९५	५,३४,५००	५,००,०००	८,७६,९७०	७४,०००	१,३५,०००	६,६३,५००
जमीन सुधारणा	१,९९,६६६	६,००,०००	...	७०,११०
ताली व कोरडवाहू शेती	...	१५,००,०००
मासे वाढ	२१,९५०
संशोधन
इतर	४,०१,९००	८४,२००	२,००,०००	२,०००	...	१,७९,८००	...	१,२५,४००	...
एकूण (रु.)	१२,०२,५५५	३९,४३,४०५	१०,४५,०९५	९,०२,४९०	१५,५४,९१०	१३,४६,७७०	६,८९,७७६	४,८५,१५०	८,२४,०००

— : साठे विस्कटे : —

ऑरेंज व श्रूसबरी

आतां स्थानिक ग्राहकांस अल्प प्रमाणांत मिळूं लागलीं. युद्धसमाप्तीचा काळ जवळ येत जाईल, तस- तशी परगांवचे ग्राहकांसहि हळु हळु मिळूं शकतील.

— साठे विस्कट कं., पुणे २

व्याज-वजा (xd)

कोहिनूर २२-३-४५
अपोलो २६-३-४५

मुंबई शेअर बाजार

(मेसर्स व्ही. एच. लिमये आणि कं. पुणे ४ यांजकडून)

व्याज-वजा (xd)

बीबे डाईंग ७-४-४५
नागपुर २३-४-४५
स्वदेशी २७-४-४५

१९४४ मधील चढतार	दिलेले व्याज † संडित S अंतिम	व्याज केंद्रां मिळते	कंपनीचे नांव	मूल रु.	मंगळवार दि. २०/३/४५	बुधवार २१/३/४५	गुरुवार २२/३/४५	शुक्रवार २३/३/४५	सोमवार २६/३/४५
२३१५; १९१६	१२९-८-९	ऑगस्ट	टाटा डिफेंड्स	३०	२१०१-४	...	२०९८-८	२१०२-८	२०७६-४
४३५; ३६९	२३-०-०	ऑगस्ट	टाटा आर्हिनेरी	७५	३८८-०	...	३८६-०	३८८-०	३८४-८
२२०१; १६९५	५०-०-०	मार्च-सप्टें.	बीबे डाईंग	२५०	१८५७-८	...	१८६२-८	१८५५-०	१८४२-८
७६५; ५३३	१६-०-०	मार्च-सप्टें.	कोहिनूर	१००	६२४-०	...	६१५-०	६१२-०	६११-०
६५३; ४७५	२२-०-०	एप्रिल	स्वदेशी	१००	५४४-०	...	५४९-०	५५०-०	५४८-०
४९८; ३६१	६-०-०	नोव्हें.-एप्रिल	नागपुर	१००	३७८-८	...	३७९-८	३८१-०	३८०-०
३७७; २६५	२५-०-०	एप्रिल	फिनले	१००	३०६-८	...	३०६-०	३०६-०	३०४-०
३९४; २८२	६-०-०	ऑक्टो.-एप्रिल	गोकक	१००	३०४-८	...	३०४-०	३०४-०	३००-०
३०५; २१८	४-०-०	जाने.-जुलै	सिप्लेक्स	५०	२६४-८	...	२६३-०	२६३-०	२६१-०
५-१०-६; ३-६	०-४-०	मार्च	अपोलो	२	४-३-९	...	४-४-०	४-०-०	३-१४-६
२१-१४; १३-४-६	१-४-०	मे	इं. यु. ऑर्दि.	१०	१४-११-०	...	१४-१०-०	१४-१०-०	१४-०-०
४-९; २-७	०-५-०	जुलै	इं. डिफेंड्स	१	३-१-६	...	३-१-६	३-१-६	२-१४-०
१२७०; ६३०	११-०-०	जुलै	इंदूर माळवा	१००	७१२-८	...	७१३-१२	७१५-०	७१०-०
२५४; २१६	७-०-०	जानेवारी	असो. सीमेंट	१००	२३१-१२	...	२३१-८	२३१-८	२३०-८
२५९; २१९	९-०-०	जानेवारी	बेलापुर शुगर	५०	२२०-८	...	२१९-८	२१९-८	२१९-०
५७५; ३७६	७-८-०	डिसेंबर	बीबे बर्मा	१२५	५१०-०	...	५१३-१२	५२०-०	५२३-१२
६३-१२; ७३	२-०-०	जुलै	न्यू इंडिया अं.	१५	८०-४	...	८०-०	८०-०	८०-४
३८; २९-२	१-४-०	जानेवारी	शिंदिया स्टीम	१५	३४-४	...	३४-२	३४-१	३३-१४
८५; ४८	२-०-०	एप्रिल	शिवराजपुर	१०	५४-०	...	५३-८	५३-८	५३-८
३३; १९	टाटा केमिकल	१०	२०-८	...	२०-५	२०-५	२०-५
९०; ६८-१२	३-०-०	सप्टेंबर	टाटा ऑईल	२५	६७-८	...	६६-१२	६६-१२	६६-१२
			३३ रोसे	१००	९९-९	...	९९-९-६	९९-९-६	९९-९-३

वर्ग पुस्तके (टा. बुके) बंद

बीबे डाईंग १६-३-४५ ते २९-३-४५
शिवराजपुर २३-३-४५ ते ७-४-४५
नागपुर २३-३-४५ ते ७-४-४५
स्वदेशी ३१-३-४५ ते १९-४-४५

दि. २६-३-४५

३% डिफेंडरी लोन रु. ९९-१५-०
सोने ७२-४ चांदी १२८-१२
४% १९६०-७० = रु. ११२-१३-०
कपास ४४८

+ व्याजवजा

खंवाळा येथील डांगी जनावरांचे प्रदर्शन

नाशिक जिल्ह्यातील डांगी जनावरांचे प्रदर्शन, खंवाळा तालुके इगतपुरी येथे मोठ्या प्रमाणावर उघडण्यांत आले होते. प्रदर्शनांत नाशिक डिस्ट्रिक्ट एज्युकेशन कमिटीच्या विद्यमाने सहकारी स्टॉल मांडण्यात आला होता. सहकारी स्टॉल निरनिराळे नकाशे माहितीचे तके, चित्रे व प्रात्यक्षिके यांनी सुशोभित करण्यांत आला होता. सहकारी विभागाने एकूण तीस फूट जागा व्यापली होती. सहकारी विभागाचे प्रामुख्याने खालीलप्रमाणे तीन भाग पाडण्यांत आले होते.

- (१) सहकारीदेवी व भांडवलशाहीरूपी राक्षसांचा नाश.
- (२) मार्केटिंग व फ्लूट ग्रेडिंग.
- (३) लॅंड मार्गेज बँकेपासून होणारे फायदे.

त्याबरोबरच संघटित बागाईत, कुंपण घालणे व तसेच एकत्रित शेती यांपासून होणारे फायदे दाखविणारी प्रात्यक्षिके व त्याविषयक परिस्थिती असल्यामुळे होणारे शेतकऱ्यांचे नुकसान दाखविणारी प्रात्यक्षिके जवळ जवळ दाखविलेमुळे त्यांचा शेतकऱ्यांचे भनावर फारच दृष्ट असणारा परिणाम झाला. त्याचप्रमाणे निरनिराळी परिणामकारक पेन्टींगजही स्टॉलमध्ये ठेवण्यांत आली होती. एकंदरीत 'को-ऑपरेटिव्ह स्टॉल' फारच प्रेक्षणीक व उद्बोधक असा झाला व सदर स्टॉल पाहून सर्व अधिकाऱ्यांनी समाधान व्यक्त केले.

सातारा जिल्हा को. सुपरवायझर्स असोसिएशन

ता. ११-२-४५ रोजी सातारा जि. को. सुपरवायझर्स असोसिएशनची सभा कराड येथे युनियनचे ऑफिसमध्ये श्री. जी. एम. शिंदे, सुपरवायझर बोरगांव को. सु. युनियन, यांचे अध्यक्षतेखाली भरली होती.

सदर सभेत सुपरवायझर यांना नियमितपणे पगारवाढ मिळाली नाही ती मिळणेबद्दल, तसेच हल्लीच्या परिस्थितीत मिळणारा कायम भत्ता व महागाई भत्ता फारच अपुरा असून तो वाढवून मिळण्याबद्दल प्रांतिक बोर्डकडून दाद मिळवून घ्यावी अशाबद्दल मुख्य ठराव पास झाले. तसेच सोसायट्यांकडे घान्यु, सासऱ्या, रॉकेल वगैरे वाटणीचे दिलेल्या कामाबद्दल योग्य तो मोबदला सेक्रेटरी व सुपरवायझर यांना मिळणेबद्दल ठराव पास झाले. सदर असोसिएशनने सन १९४४-४५ सालाकरता खालील कार्यकारी मंडळ निवडले आहे:—

रा. जी. एम. शिंदे,	सुपरवायझर	बोरगांव	युनियन
रा. आर. के. पाटोळे,	"	सातारा	"
रा. एच. आर. पाटील,	"	कराड	"
रा. डी. एन. कुळकर्णी,	"	तासगांव	"
रा. के. एल. कासार,	"	थेळूर	"

तसेच सन १९४४-४५ सालाकरिता चेअरमनचे जागी रा. के. एल. कासार, सुपरवायझर थेळूर को. सु. युनियन व सेक्रेटरीचे जागी रा. एम. ए. काणे, सुपरवायझर, सातारा जावळी को. सु. युनियन यांची निवड झाली आहे.

रौप्य ज्युबिली

अर्बन को. क्रेडिट पतपेढी लि., इचलकरंजी ह्या संस्थेचा रौप्य ज्युबिली समारंभ ता. २८-२-४५ रोजी कोल्हापूरचे महसूल मंत्री ना. भास्करराव जाधव ह्यांचे अध्यक्षतेखाली श्रीनारायण सभागृहांत पार पडला.

मुंबई इलाख्यातील सहकारी चळवळीच्या केंद्रस्थानी असलेली

शेतकऱ्यांची प्रांतिक बँक

म्हणजेच

बॉम्बे प्रॉव्हिन्शियल को-ऑपरेटिव्ह बँक, लि.
(सहकारी कायद्यान्वये नोंदलेली)

स्थापना १९११.

मुख्य कचेरी-सर विठ्ठलदास ठाकरसी मेमोरिअल बिल्डिंग,
९, बेक हाउस लेन, कोट मुंबई.

टेलिफोन नं. १५४६१

तारेचा पत्ता 'फार्मर बँक'

अधिकृत भांडवल :: रु. १५,००,०००

काढलेले भांडवल :: रु. १३,२५,०००

भरलेले भांडवल :: रु. १३,११,५००

खेळते भांडवल १९४४ जून अखेर ४ कोटी ७३ लक्ष

.....शाखा व उपशाखा.....

१ चारामती (जि. पुणे)	२३ नाशिक (जि. नाशिक)
२ नीरा	२४ लासलगांव
३ सातारा (जि. सातारा)	२५ मालेगांव
४ कऱ्हाड	२६ नांदगांव
५ किलोस्करवाडी	२७ घोटी
६ कोरेगांव	२८ सटाणा
७ इस्लामपूर	२९ येवले
८ शिराळे	३० धुळे (जि. पश्चिम घानदेश)
९ तासगांव	३१ दोंडाईचे
१० वाई	३२ नंदुरवार
११ भिवंडी (जि. ठाणे)	३३ साक्री
१२ कल्याण	३४ शहादे
१३ पालघर	३५ शिरपूर
१४ अकलूज (जि. सोलापूर)	३६ शिंदसेडे
१५ अहमदनगर (अहमदनगर)	३७ तळोदे
१६ बेलापूर रोड	३८ दोहद (जि. भंडोच व पंचमहाळ)
१७ कोपरगांव	३९ मोघा
१८ पाथर्डी	४० झालोद
१९ राहुरी	४१ पनवेल (जि. कुलाबा)
२० शेवगांव	४२ नडियाद (जि. सेढा)
२१ वांचोरी	४३ आनंद
२२ विरमगांव (जि. अहमदाबाद)	

या बँकेत मुदतीच्या, चालू व सेव्हिंग बँक ठेवी स्वीकारल्या जातात आणि इलाख्यातील बहुतेक सर्व प्रमुख ठिकाणी हुंडीचा व्यवहार केला जातो.

या बँकेत येणारा पैसा, शेतकरी व इतर अल्प उत्पन्नाचे लोक, यांच्या प्रत्यक्षपणे उपयोगी पडतो.

पूर्ण माहितीकरिता हेड ऑफिस अमर शाखा-कचेऱ्यांस लिहा.

व्ही. एल. मेहता,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.